

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 16. V torek 19. aprila 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonček. Dones v šolo stopivši koj kitro vidim, da g. učitelj niso tako dobre volje, kakor drugokrat; niso se tako ljubo in prijazno posmehovali, kakor drugimal.

Oče. Kaj pa je kaj bilo?

Tonč. Oh! slišali so, da se nekteri učenci na potu v šolo tako lepo in pametno ne obnašajo, kakor bi bilo prav. Zato so po šolskej molitvi prav serčno začeli govoriti: Ljubi moji! slišati sem moral, ja tudi sam vidil, da se vi v šolo gredé spodobno, kakor se sliši, ne obnašate. To je gerdo za me in za vas! To slišati in viditi, je me močno pri sercu zapeklo. Vidim taj, da je treba, nekterim učencom spet nekaj ponoviti, meni se zdi, da so že pozabili. Slišali ste, da je gerdo in prepovedano, se na potu med ljudi vtikati, — ne postajajte, — tiho in urno hodite. Bodite lepo ponižni in prijazni, — pozdravljajte ljudi, ktere srečate; lepo je reči: „Dobro jutro“, „dober dan“, „dober večer“ itd. . . vendar še lepši, veliko lepši, ja nar lepši in nar boljši je pa reči: „Hvaljen bodi Jezus Kristus“; vsacemu kristjanu nar bolj dopade, tako ga na potu pozdraviti.

Oče. Res je taka, ljubi moj Tonček! vselej se mi je serce od veselja smejalo, kolikorkrat si ti mene tako po keršansko pozdravil; le tega nikolj ne pozabi, nikolj ne opusti, — boš vidil, ljubi Jezus v nebesih in vsi ljudi te bojo radi imeli, Bog ti bo dal, da se boš lahko učil, lepo vbogal, in tako srečen postal. — Sedaj pa le povej, kaj je dones v šoli bilo?

Tonč. Saj že veste, da drugotečajarji vselej pišejo med tim, ki g. učitel nas učijo. Dones so tole pisali: duri, dolina, dila, dob,

doba, dera, dom, ud. — ljudi delajo doma ali pa na polju. — na ledu ne bivajmo, je nevarno. — pred jedjo bomo molili, po jedi pa peli. — mama pravijo, da naj vina ne pijem. — voda je ole-denela.

Pri nas so g. učitel takole začeli: Veliko reči že poznate, veste jih imenovati, veste iz česa so nared, — hitro so nektere prašali, da bi vidili, da jih še znamo. — Hišo že poznate od zvonaj in znotraj, že veste, kaka je. Sedaj pa gremo v hišo, — kaj narprej vidimo? Odgovorili smo: hišne duri, — ja hišne duri, skoz nje ja v hišo gremo. Kam pridemo, ako skoz duri v hišo stopimo? Smo djali: v vežo. Kaj vidimo na pravej, kaj na levej roci? kako pridemo na verh pod strešino? kaj tam vidimo? To smo morali vse sami poiskati in imenovati, česar nismo znali, so nam pa g. učitel po-vedali. Kaj mislite, ljubi moji! so djali, alj je veža že cela hiša; — to je lahko povedati, de veža ni cela hiša. Tako smo tudi odgo-vorili od izbe. Izba ni hiša; tudi okno ne, tudi streha ne. Prav imate, da terdite, da te reči niso hiša, temuč da le k hiši slišijo, da so le nekaj od hiše, da so proti hiši le *del hiše*, alj pa da so te reči *hišni deli*. Le taj poslušajte, kako bom sedaj rekel: Veža je del hiše, alj veža je hišni del. Le tudi vi sedaj za menoj re-cite: Veža je del hiše, alj pa, veža je hišni del. Ravno tako smo morali od več tacih reči praviti. Takole so popraševali: Kaj je izba proti hiši? Izba je hišni del, smo počasi in lepo rekli.

Te reči moram vas že delj časa popraševati, da se navadite, besede lepo izrekovati. Slednič so pa meni rekli: Tonček! alj mi znaš, nektere hišne dele naštet. Nisim se vstrašil, zakaj dobro sem bil pazil, in lahko sem takole začel: *Deli hiše* alj *hišni deli* so: hišne duri, veža, klet alj hram, štenge alj stopnice, deržalo alj slonilo, izba, spavница, čumnata, strop, tla-alj pod, stene, okna, kuhinja, peč, pozed, dimnik, dile, streha, podstrešina, žleb, der-varnica, golobnjak, stranišče.

Prav dobro si odgovoril; sedaj pa še to mi povejte: kje pa so ti hišni deli? alj znotraj v hiši alj zvonaj? Kje je postavim: strop? Strop je znotraj v hiši. Kje pa je streha? Streha je zvonaj hiše. Povej mi sedaj Nacej, kaj je strop proti hiši. Strop je hišni del, kje pa? Znotraj. Poslušajte, kako mu se zavoljo tega pravi:

Strop je *znotrajni* hišni del. Reci še ti tako Nacej! Strop je *znotrajni* hišni del. Povej mi Tomej, kaj pa je streha proti hiši? Streha je hišni del. Kje pa je streha? Streha je *zvonaj* hiše. Alj bi taj prav bilo reči: Streha je *znotrajni* hišni del? Nak! Streha je le *zvonaj*, zato pravimo: Streha je *zvonajni* hišni del. Tako so nekaj časa barali; potem so rekli: le plošice vun! bomo pisali, — le lepo se vsedite, prav kakor sem pokazal, za klinček primite; no! tako. Naredite mi *i*, sedaj pa *u*. Tako! šmencaj! danes še Mlinarjev Boštej zna lepo potegniti. Sedaj pa le tanjko poslušajte! Kako pa kaj rečete, kadar prav kaj lepega vidite, alj pa, kedar vam stariši kaj prinese alj dajo, kar vam prav diši? Alite! da rečete: Oho! to je lepo; oho! to je dobro. Kakšen glas pa slišimo, ko rečemo: *oho!* Le poskusite prav počasi reči o-ho. Kaj ne glas *o* slišimo. Da! glas *o* slišimo. — Kaj pa je tole Nežka? To je okno; da! *okno* je to. Kteri glas čujemo, le čujte: o-kno. Kaj ne tudi *o*. Kaj pa je tole, kar v roci imam? To je *oreh*. Ja! *oreh* je to. Kaj slišimo narprej? kaj ne tudi glas *o*. Ravno tako slišimo narpred glas *o*, kadar rečemo: *obroč, orel, obuvalo, opas, oven*. Glas *o* taj že poznate, glejte! bom vam sedaj pokazal, kako se piše. Alj veste, kakšen je obroč, kakšna je klobasa. Kaj ne okrogla. Naredim sedaj okroglo pismenko, jo zgoraj zvežem, naredim tam, kjer jo zvežem, precej debelo pikico, glejte takole: *o*, sedaj je *o* že nared. Alj ste tudi vi tako okroglo pismenko naredili? Le mislite na obroč, na klobaso, naredite skoraj tako pismenko, to je potem *o*. Celo uro bote tri pismenke, ki jih že znate, na ploščah pisali; Verbnikov Lenc bo vam kazal in pomagoval.

Oče. Navk, pisaje brati učiti, mi prav dopade; od začetka gre malo počasi, alj konec leta pa taki učenci veliko več in bolj znajo, znajo dvojje: pisati in brati. —

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Kat. Otroci, ali ste si to zamerkali! Vi ne bote vedeli, zakaj da sim vam kamne in zeliša kazal, in mojemu popkarju in kodru zapovedal, da naj pokažeta, kar znata. Posebno se je vam čudno zdelo, ko sim rekel, da imate kamne, drevesa in terto nagovoriti.

Jaz sim vse to nalašč storil, in vam le hotel pokazati, *da se znajde več sort stvari na svetu*. Dobro pazite na to, kar bom vam zdaj povedal, in kdor kaj ne zastopi, naj le vpraša.

Na svetu vidite brez števila veliko božjih stvari. Mi jih v tri rede razdelujemo, v kopanine (*Mineralien*), v rastline (*Pflanzen*), in v živali (*Thiere*). Zemlja s vsimi stvarmi je božja hiša. Njegovo je vse od kamna do človeka.

Nič ni zastonj tukaj. On je človeku vse te stvari dal, da bi se jih k svojemu življenju, k svojemu veselju in k svojej sreči poslužil. Tukaj imamo od toliko tavžent (jezerov) zelišč življenje, zdravila, derva itd. Kako je vse lepo stvarjeno, vsako drevo, vsaka cvetlica! in vender smemo drevesa posekovati, kolikor jih potrebujemo, in cvetlice tergati, kolikor le hočemo; nikakor pa zavoljo tega, da bi jih pokončali, ampak za to, da obojne prav koristno rabimo. Brez števila žival živi z nami vred na svetu. Bog vse preživi. Tukaj so pa, da človeku služijo, in on je gospod čez njih življenje in trupla. Mi jih smemo *pobiti*, da meso in kožo od njih dobivamo. Mi jih smemo *ujeti*, in jih vaditi, da nam pomagajo polje obdelovati, vozove vleči in bremena nositi. Mi dalej zamoremo veliko žival *pomoriti*, če nam škodujejo, kakor: zverine, merčese itd. Hudo se bi pa pregrešil, kdor živali muči, in brez vzroka umori. Tudi bi grešili, če bi živali brez potrebe naglo rabili. Ali vam stariši pripuste knjige in oblačila tergati, ktere od njih dobivate? — To gotovo ne; zraven vam pa pripustijo nar lepše pero, nar lepšo polo papirja zrezati, da si knjigo naredite, in potem v njo pišete.

Hudo greši, kdor živali brez vzroka muči ali mori. Od tega bomo še drugokrat več govorili. Zdaj dajte:

Neskončno moder Bog je vsako reč za kaj stvaril, jej njen cil in konec odločil, jej lastnosti in popolnamosti dodelil, kterih potrebuje, da svoj cil in konec doseže; temu mi pravimo: vsaka stvar je popolnoma stvarjena, je dobra, jej nič ne manjka. Vendar se te stvari sopen razločijo, ene so bolj, druge pa menj popolnoma.

Vsak kamen je popolnoma, tudi vsaka rastlina in žival ste popolnoma.

Taka se tudi v šoli godi. Poglejte, Nežka je v prvem razredu, ona bere in piše lepo in zna mične povestice sv. pisma lepo praviti. Janezik je v višjem razredu, o, ti rajta, zna nekaj slov-nice, in piše urno in pravilno.

Ančika je v dekliskej šoli, ona plete lepe reči, katerih se je dozdam naučila.

Tonček je v višjem razredu, jaz sim ž njim popolnoma zadovoljen. Vsi ste taj — vsak v svojem razredu — dobri in pridni; kaj sem taj pri skušnji storil?

Tonč. Vi ste nam vsim darila dali.

Kat. Zavoljo tega ko ste vsi tako dobro znali; Tonček je vender več znal, kakor Janezik, Ančika več kot Urška.

Poglejmo kamnje, rastline, živali, in mi moramo reči, da so vse te stvari popolnoma, to je, če vsako posebej za se mislimo. Cvetlica je pa bolj popolnoma kot kamen, in žival bolj kot cvetlica.

Ali je pa vsaka cvetlica tako popolnoma, kakor druge vse? Ena žival tako popolnoma, kakor druge? —

Tonč. To pa že ne. Kakor vaš koder bo javolne kak drugi pes znal, vašega popkarja, ko zna tako lepo peti, še ne zamore orel prekositi, ako ravno da je kralj ptic.

Anč. Jaz vem, da jabelka in hruške od drugih dreves niso tako sladke, kakor od teh tukaj.

Kat. Moji ljubi otroci, res je, da mi moj koder in popkar veliko veselja napravita. Ali pa ni konj veliko več vreden, kakor barkaž s vsimi njegovimi burkami? — Ali ni ena krava, od ktere mleko dobivamo, in, če jo pobijemo meso in kožo, veliko več vredna, kakor sto takih psov, kakor je moj barkaž? — Ena sama kokoš, ena sama gosa je nam k večjemu pridu, kakor sto mojih popkarjev.

Poglejte otroci, kakšen razloček da je med razredi božjih stvari, ja tudi živali ene baže si niso v vsem enake, nekatere so modrejše od unih. Med sto drugih kodrov bi se morebiti ne bil eden toliko naučil, kakor moj barkaž. Nektera ptica se nauči med 8—14 dni lepo prepevati, drugim je treba cele mesce popred žvižgati, in morebiti še nič ne znajo.

Zdaj pa dobro pazite, in si dobro zamerkaite, kar bom vam povedal. Božje stvari, bi rekel, lezejo po stopnicah naviš.

Od nar manj vrednega kamna do rastlin je zmeraj една stvar več vredna, kot druga. Nar imenitniši kamen je demant, ker je nar bolj terd — tako, da se lahko, kakor ste že praviti slišali, ž njim steklo reže; on je nar lepši, njegova barva je *čisto bela*, na svitlem barve spreminja, in clo v temi se sveti. Za kamni pridejo rastline.

Kakor pri kamnih, tako tudi gre pri rastlinah od stopnje do stopnje naviš naprej do narbolj popolne rastline. Če bi me pa zdaj vprašali, katera rastlina da je nar bolj popolnoma, bi vam ne mogel povedati. Jaz pa vam samo toliko povem, da tisto rastlino nar bolj popolnoma imenujemo, od ktere imamo nar več dobička. Po tem takem bi morala v vsakej deželi druga rastlina nar bolj popolnoma biti. Da bote pa vedeli, ktere rastline da jaz posebno obračtam, pojdite z mano, jaz jih hočem vam pokazati.

(Dalje sledi.)

Beli snežec.

Snežec beli vse pobeli

Čez dolino in goró,

Čista njega je belina

Še čisteji ko srebró.

Kakor snežec čistobeli

Tud' bodimo zmiraj mi,

V djanju in na duši celi

Polni lepih čednosti. —

A. Praprotnik.

Nikolj ne grajaj božjih stvari.

Nek vojvodič je mnogokrat rekel: zakaj je le Bog muhe in pajke stvaril? Ta žival je saj clo za nič na svetu; ko bi mogel, jaz bi vse pokončal. — Vkračam po tem gre vojvodič v boj; njegova armada je bila premagana, in on je moral v beg se podati. Ves vtruden se vleže pod košat dob v senco, da bi se malo okrepčal. Komaj sladko zaspi, prikrade se vojšak nasprotnikove čete in hoče vojvodiča vsmeriti. Ravno pri tej priči pikne ga velika muha tako čutljivo na čelo, da se zbudi. Prestrašen skoči na noge, zagleda nasprotnika, popade svoj meč in spodi ga v beg.

Vojvodič se urno odondod poda, in ko se on nikjer varnega ne ve, se v neko votlino zakrije. Tukaj zagleda, da majhen pajek svojo pajčino na vhodu pečine prede in razpenja. On od daleč sliši glasove ptujih vojšakov, kateri se pečini približujejo. Vojvodič se trese kot šiba na vodi. Dva vojšaka stopita pred vhod votle pečine, tretji je že pripravljen, noter v votlino stopiti in jo preiskati. Sedaj eden reče: v tej pečini vojvodič ne bo, sicer bi bil pajčino pretergal in razderl. Vojšaki grejo dalji, vojvodič se splazi iz zavetja in reče: dvakrat že ste me bile dve božje stvari smerti rešile: muha in zdaj en pajek. Bog, tvoje dela so negrajljive! Vse si modro in dobro stvaril!

A. Bichler.

Listonoša.

* Iz Kranjskega se nam piše: „Šolski prijatelj“ nam je že nekteri izgled in svēt naznanil, kako bi se *farne bukvarnice* napraviti in vstanoviti dale. Morebiti vtegne marsikomu vstreženo biti, ako še kdo od kod drugod v tej reči svojo skušnjo in misel povē. Neki gospod fajmošter, vnet in skerben duhoven pastir, niso v dosEGO rečeniga namena nič oznanovali, nič posebej pobirali, ampak so precej iz cerkvene skrinjice in rodovoljnih daril ali ofrov nekoliko denarja v to porabili, de so v začetek in napravo farne bukvarnice, kolikor se je dalo, dobrih bukev nakupili. Po svojim modrim in previdnim prevdarku so rekli: „Ako bi to oznanoval, in v ti namen posebej pobiral, bi se precej kateri nasprotniki najdlji, kateri bi — kakor zoper vsako dobro reč — godernjali, ljudi motili in s tem mene zavirali. Kar farmani v cerkveno skrinjico ali za ofer podelijo, dajo v Božjo čast; gotovo pa bo v Božjo čast in ljudem v prid in zveličanje posebno služilo, ako nekaj teh radovoljnih darov v to obrnem, de jim pobožnih, podučnih in sploh koristnih bukev nakupim.“ Resnično je, de je vselej in na vse strani naj boljši in naj modrejši, kolikor se more, tako ravnati, da se dobri namen doseže, brez da bi se ljudje pritiskali, brez da bi se jim kaka nova bira nakladala — toliko bolj sedANJI čas, ko jim iz mnogih vzrokov za denar sploh terdo gre. Pa tudi po tem, ko so omenjeni gospod fajmošter na ti način bukviše napravili, po

modri previdnosti za bravec nič letniga plačila niso odločiti in naložiti hotli, da bi nobenimu še tako revnimu priložnost odvezta ne bila, dobre bukve na posojilo prejemati, in potrebnih in koristnih nauk iz njih dobivati; ampak le toliko je bilo opomnjeno, da bo takrat, ko bukve nazaj prinese, kdor more, za popravo oškodovanih in za kupilo novih bukev kak groš ali krajcar podelil. Vsi taki darovi se posebej v omenjeni namen shranjujejo, in bukve s pristavkam, kdaj in komu se posodijo, v posebni za to napravljeni zapisnik zaznamnujejo. — r.

Drobtinčice.

* Čast. g. *Janex Poklukar*, korar v Ljubljani, so oznanili po „Novicah“ naročbo na tako imenovani „Universal-Alphabet.“

* Od vis. ministerstva za uk in bogočastje je te dni nek postava prišla, da imajo s učenci vred tudi gg. učitelji na leto k spovedi in k sv. obhajilu iti. Katolska cerkev to že davno želi. —

* „*Keršanski mladenč ali ogledalo pobožnega življenja za mladost.*“ Tako je ime lične knjižici, ki je pri *J. Leonu* v Celovcu na svetlo prišla. Tu notre so zlate resnice v lepej podobi. Mladenč vidi v mičnih povesticah, kako se naj zaderža, da mu enkrat dobro pojde. Za šolske darila je ta knjižica kaj primerna! Velja 16 kr. sr. in se dobi po tej ceni pri vsih knjigarjih, kar se od slovenskih knjig, ki zvonaj Celovca izhajajo, žalibog še sedaj reči ne more.

Društvo sv. Mohora.

* Prevzvišeni in visokorojeni gospod *Anton Alojz Wolf*, Ljubljanski knezoškof, so nam za poslane družtvene knjige 10 gl. sr. poslali. Bog plačaj! — Ravno tako so se v ti namen prevzvišeni in vis. rojeni gospod *Grof Wimpfen*, c. k. deželni poglavar v Terstu, lepo zahvalili in obljubili, naše društvo po vsej moči in pri vsakej priložnosti podpirati.

Dalje so pristopili p. n. gospodi: 770. Breclnik Jan., lokalist v Barkoli; 771. Maliverh Lovre, lokalist v Cattinari; 772. Pavšič Jož., župnik — učit. v Kortah; 773. Orel Lovre, fajm. pri sv. Križu poleg Tersta; 774. Tavčar Miha, kapl. v Hrenovici; 775. Kapel Jan., fajm. v št. Jakopu pri Savi; 776. Lumbar Antoni kapl. v Zapotoku; 777. Pirih Miha, fajm. v Podmevcu.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.